

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ ДОХОДІВ ТА ЗБОРІВ У МИТНІЙ СФЕРІ

LAW-ENFORCEMENT ACTIVITY AS A FORM FOR IMPLEMENTATION OF THE COMPETENCY OF INCOME AND CHARGES IN CUSTOMS SECTOR

Ілюшук О.М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ

Пилипенко М.,

здобувач вищої освіти
Львівського державного університету внутрішніх справ

У статті досліджено поняття правоохоронної діяльності загалом, а також у контексті розгляду компетенції органів доходів та зборів у митній сфері. Проаналізовано різні форми правоохоронної діяльності, зокрема, розглянуто різні форми митного контролю. Також досліджено структуру органів доходів та зборів з огляду на особливості їх правоохоронної діяльності.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, правоохоронні органи, органи доходів та зборів, посадові особи органів доходів та зборів, правоохоронна компетенція.

В статье исследовано понятие правоохранительной деятельности в целом, а также в контексте рассмотрения компетенции органов доходов и сборов в таможенной сфере. Проанализированы различные формы правоохранительной деятельности, в частности, рассмотрены различные формы таможенного контроля. Также исследована структура органов доходов и сборов с учетом особенностей их правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: правоохранительная деятельность, правоохранительные органы, органы доходов и сборов, должностные лица органов доходов и сборов, правоохранительная компетенция.

In the article the concept of law-enforcement activity in general, as well as in the context of consideration of the competence of revenue and customs authorities in the customs sphere is investigated. Different forms of law-enforcement activity are analyzed, in particular various forms of customs control are considered. Also, the structure of income and fees bodies for reviewing the peculiarities of their law enforcement activity has been researched.

Key words: law enforcement activity, police, income and collection systems, officials of income and fees bodies, law enforcement competence.

Постановка проблеми. Як відомо, додержання законів є обов'язковим приписом для всіх, являє собою основу державного порядку. Ефективно провадити діяльність щодо реалізації завдань зі справляння податків, єдиного внеску, митних платежів органи Держаної фіскальної служби можуть тільки за умови, що всі їхні дії здійснюються в умовах законності, тобто методами і способами, передбаченими законом.

Необхідним способом захисту прав та свобод людини є гарантії. Вони є системою норм, принципів та вимог, які забезпечують процес дотримання прав та законних інтересів людини. У свою чергу, з метою реалізації й охорони прав людини і суспільства держава здійснює правоохоронну діяльність, передбачаючи для цього спеціально уповноважені правоохоронні органи.

Варто зазначити, що правоохоронна діяльність постає різновидом державної діяльності, яка здійснюється численними правоохоронними органами за різноманітними напрямками.

Правоохоронна діяльність як елемент сучасної демократичної соціальної правової держави та громадянського суспільства безпосередньо спрямована на охорону і захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, інтересів суспільства та держави, водночас є важливим засобом забезпечення їх реальності [1, с. 72].

Система правоохоронних органів, правоохоронна діяльність є предметом науково-теоретичних досліджень багатьох науковців. Серед вітчизняних науковців це питання досліджувалося в наукових працях А.М. Куліша, А.М. Кучука, В.Т. Білоуса, В.М. Дубінчак, А.М. Завального, А.Т. Комзюка, П.В. Онопенка, О.А. Троянського, Д.В. Лісного, Т.О. Шкулі й інших. Деякі проблеми правоохоронної діяльності митних органів розглядалися як у роботах вищезазначених учених, так і в працях Є.В. Додіна, С.В. Ківалова, Д.В. Приймаченка, І.П. Жилки, В.В. Прокопенка.

Метою статті є дослідження правоохоронної діяльності органів доходів та зборів як форми реалізації їхньої компетенції.

У найбільш загальному вигляді правоохоронна діяльність, на думку Ю.І. Римаренка й Я.Ю. Кондратьєва, за своєю структурою поділяється на попередження виникнення умов та причин суспільно небезпечних явищ; припинення процесу їх розвитку; ліквідацію негативних наслідків [2, с. 110].

Для подальшого аналізу питання доцільно з'ясувати визначення самого терміна «правоохоронні органи». А.М. Детюк зазначає, що правоохоронні органи – це існуючі в суспільстві та державі установи й організації, що виконують правозастосовну та правоохоронну функції, спрямовані на захист прав та інтересів, передусім держави, боротьбу зі злочинністю й іншими правопорушеннями [3, с. 34].

Здебільшого науковці, спираючись на Конституцію України, вважають, що правоохоронними є державні та громадські формування, які наділені правоохоронними функціями. Інші теоретики розглядають поняття «правоохоронні органи» у широкому і вузькому розумінні. Одні науковці до правоохоронних органів в їх широкому розумінні відносять абсолютно всі державні органи, які наділені повноваженнями в галузі контролю за дотриманням законності та правопорядку в державі. Натомість представники другої групи схиляються до вузького розуміння правоохоронних органів, до яких вони відносять лише уповноважені державні органи, що спеціально утворені для дотримання законності та правопорядку, боротьби зі злочинністю, та яким із цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом спеціальні заходи державно-владного впливу на осіб, які вчинили правопорушення.

Зокрема, аналізуючи чинне законодавство, звертаємося до Закону України «Про державний захист працівників

суду і правоохоронних органів», який у ст. 1 визначає, що до правоохоронних належать:

- органи прокуратури;
- органи Національної поліції;
- органи Служби безпеки;
- органи Військової служби правопорядку в Збройних силах України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- органи охорони державного кордону;
- органи доходів і зборів;
- органи й установи виконання покарань;
- слідчі ізолятори;
- органи державного фінансового контролю;
- органи рибоохорони, державної лісової охорони,

низка інших органів, які виконують правозастосовні або правоохоронні функції [4].

На підставі вищезазначеного можна зауважити, що органи доходів та зборів (митні органи), виконуючи покладені на них законодавством функції та завдання, здійснюють і правоохоронну діяльність. Законодавець прямо вказує на те, що органи доходів та зборів виступають саме правоохоронними органами. Варто наголосити на тому, що правоохоронна діяльність органів доходів та зборів у митній сфері не є їхньою виключною функцією, а становить собою лише одне з основних завдань, поставлених перед ними, реалізація яких здійснюється безпосередньо через інші напрями діяльності вказаних органів державної влади.

За змістом правоохоронна діяльність митних органів є охоронним інструментом держави у сфері державної митної справи, який проявляється в забезпеченні митними органами захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом впливу на свідомість та поведінку вказаних об'єктів управління за допомогою встановлених дозволів, приписів, заборон або реалізації юридичної відповідальності [5, с. 120].

Структурно правоохоронна діяльність органів доходів та зборів у митній сфері включає декілька напрямів, основними з яких є такі:

- діяльність із виявлення, припинення та попередження порушень митних правил;
- діяльність із виявлення, припинення та попередження контрабанди (ст. ст. 201, 305 Кримінального кодексу України);
- діяльність із протидії адміністративним корупційним правопорушенням (віднесення із 1 червня 2012 р. підрозділів внутрішньої безпеки митних органів до спеціально уповноважених суб'єктів, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень);
- недопущення переміщення через митний кордон України окремих груп товарів (зокрема, контрафактних, культурних цінностей тощо) [6, с. 183].

Як зазначав Є.В. Додін, правоохоронна діяльність органів доходів та зборів у митній сфері зумовлена багатоманітністю нормативно-правових актів (національне законодавство, міжнародно-правове), які є підставами для її здійснення та забезпечують практичну реалізацію вказаного напрямку діяльності [7, с. 82].

Отже, правоохоронна діяльність має різноманітні форми свого вираження. Тут варто згадати і форми митного контролю, які передбачені ст. 336 Митного кодексу:

- митний огляд (огляд та переогляд товарів, транспортних засобів, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, особистий огляд громадян);
- перевірка документів та відомостей, які надаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- облік товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

– усне опитування громадян та посадових осіб підприємств;

– огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі й інших місць, де перебувають товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи діяльність, контроль за якою відповідно до цього Кодексу й інших законів України покладено на митні органи;

– перевірка обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

– проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, зокрема своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів [8].

Особливістю правоохоронної діяльності також зумовлена внутрішньою структурою митних органів. Так, апарат Державної фіскальної служби складається зі спеціалізованих департаментів, серед яких такі:

– Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, основним завданням якого є вжиття заходів щодо виявлення, аналізу, організації та проведення перевірок осіб, які здійснюють фінансові операції, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або з фінансуванням тероризму;

– Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії, мета якого полягає в запобіганні контрабанди, протидії їй, боротьбі з порушеннями митних правил на всій митній території України. До основних завдань даного структурного підрозділу входить також здійснення міжнародного співробітництва, забезпечення виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до її компетенції, зокрема, шляхом надання взаємної адміністративної допомоги в запобіганні порушенням законодавства з питань державної митної справи, виявленні та розслідуванні таких, на підставі міжнародних угод;

– Департамент із питань запобігання та виявлення корупції, метою діяльності якого є підготовка, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції відповідно до вимог антикорупційного законодавства; надання методичної та консультативної допомоги з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства; участь в інформаційному та науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також міжнародному співробітництві в зазначеній сфері; проведення організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання та виявлення корупції; здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів; здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства.

Наявність в органів доходів та зборів правоохоронних функцій підтверджено також положеннями, за якими вони наділяються правом використання спеціальних засобів. Щоби не бути голосливими, звертаємося до Митного кодексу, де передбачено право посадових осіб органів доходів і зборів застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

Так, посадові особи органів доходів і зборів під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати фізичну силу для:

1) припинення порушень митних правил, затримання осіб, які їх вчинили, подолання опору законним розпорядженням або вимогам посадових осіб органів доходів і зборів;

2) забезпечення доступу до приміщень або на території, де знаходяться товари, що перебувають під митним контролем;

3) припинення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених на посадових осіб органів доходів і зборів, якщо ненасильницькі засоби впливу не забезпечують виконання цих обов'язків.

Посадові особи органів доходів і зборів під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати наручники, гумові кийки, сльозоточиві речовини, обладнання для відкриття приміщень, засоби для примусової зупинки транспортних засобів та інші спеціальні засоби для:

1) відбиття нападу безпосередньо на них або на інших осіб;

2) відбиття нападу на будинки, будівлі, споруди, транспортні засоби, що належать органам доходів і зборів, спеціалізованим навчальним закладам та науково-дослідній установі органів доходів і зборів або використовуються ними, на підприємства, установи й організації, у приміщеннях та/або на території яких здійснюється митний контроль, на товари, що перебувають під митним контролем, а також для звільнення зазначених об'єктів у разі їх захоплення;

3) затримання правопорушників, їх доставки до службового приміщення органу доходів і зборів, якщо ці особи чинять опір та іншу протидію або можуть завдати шкоди іншим чи собі;

4) припинення фізичного опору, що чиниться посадовій особі органів доходів і зборів;

5) проникнення до приміщень або на території, де можуть бути предмети контрабанди або безпосередні предмети порушення митних правил;

6) зупинення транспортного засобу, водій якого не виконав вимогу посадової особи органів доходів і зборів про зупинення.

Забороняється застосовувати спеціальні засоби до жінок з явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків учинення ними збройного опору, вчинення групового нападу, який загрожує життю та здоров'ю людей, збереженню товарів, що перебувають під митним контролем.

За наявності обставин, що не дають можливості уникнути застосування спеціальних засобів, вжиті заходи не повинні перевищувати меж, необхідних для забезпечення виконання завдань, покладених на митну службу України, і повинні зводити до мінімуму можливість завдання шкоди здоров'ю правопорушників [8].

Окремим категоріям посадових осіб органів доходів і зборів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів

України, надається право під час виконання службових обов'язків зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю. До таких осіб належать:

– керівник і заступники керівника Державної фіскальної служби;

– керівник, заступники керівника та працівники підрозділів спеціалізованого митного органу, до компетенції яких належать питання організації боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил;

– керівники митних органів, їх заступники – керівники підрозділів, до компетенції яких належать питання боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил, а також працівники зазначених підрозділів;

– керівники митних організацій, спеціалізованих навчальних закладів Державної фіскальної служби, науково-дослідної установи;

– посадові особи оперативно-чергових служб митних органів, організацій, спеціалізованих навчальних закладів, науково-дослідної установи Державної фіскальної служби, до компетенції яких належать питання забезпечення дотримання пропускового режиму, відбиття нападу на будинки, будівлі, споруди, транспортні засоби, що належать митним органам, організаціям, спеціалізованим навчальним закладам митної служби, науково-дослідній установі митної служби або використовуються ними, на підприємства, установи й організації, у приміщеннях, на території яких здійснюється митний контроль, на товари, що перебувають під митним контролем, а також для звільнення зазначених об'єктів у разі їх захоплення.

Отже, детально розглянувши чинне законодавство, можна стверджувати, що органи доходів та зборів посідають окреме місце в системі правоохоронних органів. Змістом правоохоронної функції органів доходів та зборів є запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, вжиття відповідно до законодавства разом з іншими органами виконавчої влади заходів для недопущення незаконного переміщення через митний кордон України культурних цінностей, захисту інтересів споживачів товарів, недопущення переміщення через митний кордон України товарів, які не відповідають вимогам законодавством вимогам якості та безпеки, захисту прав інтелектуальної власності в процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів, здійснення в межах своїх повноважень заходів щодо запобігання та протидії корупції й іншим службовим зловживанням у митній сфері тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соколенко О.Л. Напрями правоохоронної діяльності: особливості теоретичного розуміння. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Юридичні науки. 2012. Вип. 93. С. 69–72.
2. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України (відповідь на виклики XXI ст.) / за ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 292с
3. Детюк А.М. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12 (168). С. 33–37.
4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781–XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#o38>.
5. Мельник В.І. Правоохоронні органи України як суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 3 (2). С. 118–121.
6. Лисенко О.М. Правоохоронна діяльність митних органів. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 179–186.
7. Додін Є.В. Правоохоронна функція митних органів. *Митна справа*. 2009. № 6. С. 76–84.
8. Митний кодекс України : Закон України № 4495–VI від 13 березня 2012 р. *Голос України*. 2012. № 73. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.